

Markó Róbert

Alakmások, más alakok

FORGÁCH ANDRÁS: HOLDVILÁG ÉS UTASA

„Mihály a nászútján megszökik feleségétől, hogy a gyermekkorából felmerült szerelmi fantomnak üldözésére induljon, aki nem a révbe érést és biztonságot jelentette, hanem az áldozatot, szenvedést, a halál mélységbe vonzó szédületét” – foglalja össze tömören Szerb Antal *Utas és holdvilág*ának szüzséjét Halász Gábor a *Nyugatban*, a regény megjelenésének évében, 1937-ben. Azóta Horváth Z. Gergely filmet, Vajdai Vilmos rádiójátékot rendezett a szövegből, Galambos Péter színpadra írta és megrendezte Nyíregyházán 1995-ben, legújában pedig a zalaegerszegi Hevesi Sándor és a kecskeméti Katona József Színház vitte színpadra. Forgách András a zalaegerszegiek felkérésére dramatizálta Szerb Antal regényét, s a Katona József Pályázaton is nyertes anyagból – melyet „eleve mint »svédasztalt« kínáltam fel”, írja Forgách – a két színház dramaturgiája készítette el a két különböző, de egyformán érvényes színpadi szövegváltozatot. Amely, túl azon, hogy a színpadra alkalmazó

és a dramaturgok (Kecskeméten: Ari-Nagy Barbara, Zalaegerszegen: Tucsni András) közös érdeméből mindenestül színpad- és színészbarát, igazi szerkezeti remeklés. Forgách darabjában asszociációs láncként

FENT: Nagy Péter (Fiatal Mihály) és Gábor László (Mihály) a zalaegerszegi előadásban

BALRA: Holecskó Orsolya (Éva) és Mihályi Péter (Fiatal Szepetneki János)

követik egymást a jelenetek, az egyszerre két idősíkon futó cselekmény jelenetpárjai egymásra rimelnek. Később e tiszta, pontosan követhető időkezelés kizökken: Szepetneki János, a múltbéli osztálytárs – aki tehát a forma diktálta szabályok szerint csak minden második jelenetben tűnhetne föl – belesöpöppen a jelenbe, megbontva a(z egyébként addig is csak látszólagos) nászutas idillt, fordítva egyet

Pósa Lujza felvételei

Lengyel Tamás
(Mihály),
Fazakas Géza
(Szeptetneki János),
Réti Adrienne (Éva),
Csémy Balázs
(Ulpius Tamás) és
Portik Györfly
András (Suratgar)
a kecskeméti
előadásban

Walter Péter
felvétele

a történeten. Amely inentől sem veszít logikus, következetes dramaturgiájából, csupán újabb helyszínnel, helyszínekkel gyarapszik, következőképpen Forgách még szélesebb asszociációs teret játszat be: a múlt mellett a jelen is (legalább) két paralel szálon fut tovább a végkifejlet – kinek a halált jelentő élet, kinek az életet jelentő halál – felé.

Bagó Bertalan zalaegerszegi rendezése magabiztosan uralja a történet szerkezetét, a tudatos funkcionálitással kettőz meg szereplőket. Mihály, Szeptetneki és Ervin fiatal és felnőtt figuráját páronként két színész játssza, és e döntés az előadásban többszörösen kamatozik. Egyrészt mindenféle kulissza nélkül világossá válik, hogy a történet melyik idősíkja elevenedik meg a színpadon, másrészt a jelent élő szereplők (és különösen is Mihály) kívülről, emlékképként nézhetnek rá a múltra, így erősítve a forgáchi, az emlékezés szubjektív logikáján alapuló szerkezet hitelességét. Bagó mindemellett erős képekkel, „tükörbeállításokkal” számos alkalommal kelt olyan érzést a nézőben, mintha minden szereplőben egyazon személyiség osztott jegyei-vonásai jelennének meg. Konkrétan: mintha az előadás kulcsdrámaként, Szerb Antal személyiségének kulcsdrámájaként értelmeznék az *Utas és holdvilág*ot (helyesebben színpadi változatát, a *Holdvilág és utasát*). Erősíti ezt a magyarázatot az is, hogy a produkció elő- és utóhangjaként hangfelvételtől a regény első és utolsó néhány sora hallható, a (szövegkönyv szerint) Szerb Antal nevű szereplő szájából. E formai keretet csaknem egyformára rendezi Bagó: a Vereckei Rita tervezte diszkrét, jelzésszerű, az előadást tökéletesen szolgáló térbe járókelők érkeznek – a teljes szereplőgárda –, s kalapban, székekkel, félig koreografált mozgással a prologban megmutatják magukat, az epilógban pedig elköszönnek, mintha csak könyvet nyitna ki és csukna be az ember.

Réczei Tamás kecskeméti rendezésében Mihály ki-be jár a múltjába és a jelenébe, vagyis ebben az értelmezésben nem merül fel Szerb Antal személyiségének osztottsága vagy egyáltalán jelenléte – sokkal inkább Mihályé. Az előadás a regény primer olvasatát teszi a színpadra: a múltjában élő, attól szabadulni nem tudó (nem akaró?) férfi történetét, amely nem teljesen releváns korunkban, így a kecskeméti *Holdvilág és utasa* sok esetben megmarad pusztá illusztrációnak. Illusztrálnak Pető Beatrix korhű jelmezei is, ám ezek rendszerint termékeny feszültséget generálnak a teljesen művi díszlettel, amely nyilvánvalóan a történet két idősíkjára próbál utalni: a színpadot a Daróczi Sándor tervezte, alumíniumtraverzen nyugvó fémmonstrum osztja ketté. Alul, a forgószínpadon korfestő jelmezekkel és kellékekkel a jelen; fölül, szó szerint is elemeltem, a múlt. Ám e térkonceptió darab ideig működik csupán: az idősíkok egymásra tolódását, egymásba fonódását képtelen érzékeltetni, alkotói részről következtelenné, befogadói részről követhetlenné válik, különösen, hogy a kecskeméti előadás nem operál szerepkettőzésekkel, így a néző előzetes tájékozódás nélkül helyenként támpontok nélkül marad. Egyébként sem közönségbarát az este: elsősorban a főhős folytonos ki-be lépésétől ritmustalan az előadás, és szinte nyomtalanul tűnik el Szerb–Forgách ironikus, reflexív humora.

A két rendezés egyaránt szimpatikus gesztusa, hogy fiatal színészekre oszt komoly szerepeket. Míg Zalaegerszegen a vezetés (nem utolsósorban éppen Bagó, aki 2000-től főrendezője, 2006-tól művészeti vezetője a színháznak) tudatos, évek óta tartó munkával hozott létre játéknyelvben viszonylag egységes, egyre magasabb színvonalon működni képes társulatot, addig Kecskeméten (remélhető, hogy ennek) az útnak az elején áll a direktció. Legalábbis említést érdemel, hogy a darab három kulcsszerepére (Mihályéra, Évára és

Ulpus Tamáséra) társulaton kívülről válogatott a prózai rendezésben művészeti vezetői szűzbeszédét a *Holdvilág és utasával* előadó Réczei. Lengyel Tamás színeszi vértézete egyelőre nem elegendő ahhoz, hogy tízpercenként váltson személyiséget egyetlen figurán belül. Réti Adrienn törekeny, szőke szépségével sokkal inkább Erzsinek illenek be, semmint Évának, Csémy Balázs kisfiús bájából kölcsönöz több-kevesebb sikerrel titokzatosságot Ulpus Tamásnak. Bognár Gyöngyvér fekete, ondolált parókéval ékes *femme fatale* Erzsije technikailag remekül kivitelezett alakítás – amely Éva szerepéért kiált.

Zalaegerszezen csaknem mindenki a helyén van, fájón kevéssé a Mihályt adó Urházy Gábor László. Az, hogy külleme nem ideális a nagy célokkal induló, mégis átlagemberré váló szenvedő értelmiségi megjelenítésére, a kisebbik gond; a nagyobbik, hogy jórészt pusztán orgánumból próbálja megoldani szerepét. Fiatalkori egójaként Nagy Péter Hamlet után ismét komoly szerepben nyújt meggyőző teljesítményt. Szemenyei János Ulpus Tamása szinte pandanja, alakmása, kiegészítője – nemcsak alkati hasonlóságuk, de kettőseik technikai kidolgozottsága is háttorzongatóan erőssé teszi párjeleneteiket. Holecskó Orsolya apró alakja a Vereckei Rita tervezte hosszú, bő,ortalanságot sugalló nadrágszoknyában szellő módjára rebben ide-oda, és sejteti meg Éva figurájának kivételességét és ellentmondásosságát; Ligeti Kovács Judit Erzsi-alakítása nehezen indul, hogy végül igazi, súlyos ellenpontjává érjen a másik nőalaknak.

FORGÁCH ANDRÁS: HOLDVILÁG ÉS UTASA

(Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg)

Díszlet-jelmez: Vereckei Rita. **Zene:** Horváth Károly. **Dramaturg:** Tucsni András. **Rendező:** Bagó Bertalan. **Szereplők:** Urházy Gábor László, Nagy Péter, Ligeti Kovács Judit, Szemenyei János, Holecskó Orsolya, Kiss Ernő, Mihály Péter, Szegezdi Róbert, Vizkeleti Zsolt, Kricsár Kamill, Kovács Olga, Mester Edit, Szakács László, Balogh Tamás, Hertelendy Attila, Szakály Aurél, Deák Gábor, Spisák István, Balázs László, Lőrincz Nikolett, Magyar Cecília, Láncki Nikolett, Pete Zsuzsanna.

(Katona József Színház, Kecskemét)

Díszlet: Daróczi Sándor. **Jelmez:** Pető Beatrix. **Zenei szerkesztő:** Szalai Eszter. **Tánc:** Frigyesi Tünde. **Dramaturg:** Ari-Nagy Barbara. **Rendező:** Réczei Tamás.

Szereplők: Lengyel Tamás m. v., Bognár Gyöngyvér, Réti Adrienn e. h., Csémy Balázs e. h., Fazakas Géza, Csizmadia Gergely, Portik Győrfy András, Horváth Erika, Pál Attila, Hegedűs Zoltán, Sorbán Csaba, Simon András, Mihály Dóra, Turi Gábor, Báhner Péter.

Tarján Tamás

A valahány karátos öngyújtó

VINNAI ANDRÁS: VAKOND

Ha az amerikai kórházban játszódó darabról azt állítjuk: semmi köze Amerikához és kórházhoz, nem darab és nem játszódik, akkor nem feltétlenül lesz igazunk (hiszen az elmegyógyintézeti stich a legfontosabb humorforrások egyike a cselekményben és a stílusban is, és a *játék* az egyetlen szó, amelyet semmiképp sem lehet kimaradni a Katona József Színház bemutatójából), mégis közelebb járunk az igazsághoz, mint a színmű eredeti jellemzésével. Vajon miről szól a szerzőhöz illően ezúttal is alig meghatározható műfajú, szabad szövegőrület, melyben egy átlagosan határozottnak és átlagosan pipogyanak egyszerre tűnő

szemészorvos foglalná el új állomáshelyét (Hajduk Károly a már túl sokat s mégis túl keveset élt, negyvenes koravének tanácstalanságával jár-ke), hogy gyakorta emlegetett szeretett családja is mihamarabb kövesse a texasi síkra? Mint igen sok azon modern darabok közül, amelyek legalább öt-hat témájukról nem szólnak, a *Vakond* is leginkább még Istenről szól, akiről úgysem nagyon lehet szólni. Istenről, aki vak a Vakondra (az alkalomadtán nyelve híján is beszélni képes, katon elsüllyedtsége ellenére egy pillanatban lágy simogatással szeretni tudó betegre), vak a vakond módján, téveszméik föld alatti járataiban vesztglő emberekre,